

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-336-98>

УДК: 330.322:331.101.262

УСЕНКО Олена

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

<https://orcid.org/0009-0007-2949-6889>

ВПЛИВ ДЕРЖАВНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НА РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Метою статті є дослідження ролі державної інвестиційної політики у формуванні людського капіталу на основі аналізу її основних напрямів, інструментів та впливу на суспільний розвиток. У статті розглянуто роль людського капіталу як ключового чинника економічного зростання, соціального розвитку та конкурентоспроможності держави. Автор акцентує увагу на тому, що високий рівень людського капіталу є основою для сталого розвитку суспільства, забезпечуючи його адаптивність до глобальних викликів та змін. Окремо аналізується взаємозв'язок між державною інвестиційною політикою та формуванням людського капіталу, що є важливим аспектом для забезпечення економічного прогресу. Державні органи повинні забезпечувати інституційну підтримку, спрямовану на покращення рівня освіти, охорони здоров'я та професійної підготовки населення.

Досліджено поняття державної інвестиційної політики як складової економічної політики країни, спрямованої на регулювання інвестиційних процесів у різних сферах економіки. Визначено основні напрямки інвестицій, що мають на меті забезпечення швидкого економічного розвитку та покращення якості життя, зокрема у сфері людського капіталу. Наголошено на необхідності створення сприятливого економіко-правового середовища для підприємництва та розвитку інвестиційного клімату, що сприятиме залученню інвестицій у ключові соціальні та економічні сфери.

Визначено, роль інвестицій у підвищенні продуктивності праці, соціальній мобільності, скороченні нерівності та інноваційному розвитку. Розглянуто основні джерела інвестицій у людський капітал, включаючи державні витрати, ресурси підприємств, фінансування з боку домогосподарств, а також міжнародну підтримку. Підкреслено важливість ефективного використання бюджетних коштів та розвиток інфраструктури для підтримки інвестицій у людський капітал, включаючи нові інструменти фінансування, такі як краудфандинг.

Особливу увагу приділено питанням державної інвестиційної політики в умовах воєнного стану, коли ключовими завданнями є залучення зовнішньої фінансової допомоги та оптимізація використання наявних ресурсів для підтримки розвитку людського потенціалу. Запропоновано напрями щодо адаптації інвестиційних інструментів до нових викликів, що постають перед країною.

Ключові слова: державна інвестиційна політика, інвестиційні інструменти, людський капітал, джерела інвестицій, об'єкти інвестування.

USENKO Olena

Dnipro State University of Internal Affairs

THE IMPACT OF STATE INVESTMENT POLICY ON THE DEVELOPMENT OF HUMAN CAPITAL IN CONTEMPORARY CONDITIONS

The article aims to examine the role of state investment policy in shaping human capital based on an analysis of its main directions, tools, and impact on social development. The article highlights the role of human capital as a key factor in economic growth, social progress, and national competitiveness. It emphasizes that a high level of human capital forms the foundation for sustainable societal development, ensuring adaptability to global challenges and changes. Particular attention is paid to the interconnection between state investment policy and the formation of human capital, which is a crucial aspect of ensuring economic progress. Public authorities must provide institutional support aimed at improving the levels of education, healthcare, and professional training of the population.

The concept of state investment policy is explored as a component of the country's economic policy, aimed at regulating investment processes across various economic sectors. The main investment directions are identified, targeting rapid economic development and improved quality of life, particularly in the field of human capital. The necessity of creating a favorable economic and legal environment for entrepreneurship and improving the investment climate is emphasized to attract investments in key social and economic sectors.

The role of investments in enhancing labor productivity, promoting social mobility, reducing inequality, and fostering innovative development is outlined. The primary sources of investment in human capital are examined, including public spending, enterprise resources, household financing, and international support. The importance of efficient budget utilization and infrastructure development to support investments in human capital is underscored, including the adoption of new financing tools such as crowdfunding.

Special attention is given to the issues of state investment policy under martial law, where the main tasks are attracting external financial assistance and optimizing the use of available resources to support human potential development. Directions for adapting investment tools to new challenges faced by the country are proposed.

Keywords: state investment policy, investment tools, human capital, investment sources, investment objects.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

В умовах глобалізації та швидкого розвитку технологій інвестиції в людський капітал стають одними з ключових факторів забезпечення економічного зростання та конкурентоспроможності держави. Водночас роль державної інвестиційної політики як одного з ключових інструментів економічного розвитку здатна суттєво покращити рівень освіти, професіоналізму, здоров'я та інших складових людського капіталу,

що, в свою чергу, сприяє розвитку економіки. В Україні та багатьох інших країнах світу зберігаються значні проблеми в галузі освіти, охорони здоров'я та соціального забезпечення, які обумовлюють необхідність перегляду підходів до інвестиційної політики, спрямованої на розвиток людського капіталу. Враховуючи змінювані умови зовнішнього середовища, важливо визначити оптимальні шляхи для інтеграції інвестиційної політики в систему освіти, науки, охорони здоров'я та інших сфер, що безпосередньо впливають на людський капітал. У цьому контексті дослідження виявляє необхідність розробки стратегії, яка б максимально ефективно сприяла розвитку людського потенціалу. Крім того, сучасні умови економічної нестабільності, політичних змін та глобальних викликів вимагають вдосконалення механізмів державного управління інвестиціями в людський капітал. З огляду на зазначене, актуальність даного дослідження полягає у розробці нових підходів до державної інвестиційної політики, яка має бути націлена на покращення якості людського капіталу та забезпечення сталого соціально-економічного розвитку.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Сучасні дослідження вказують на важливість державних інвестицій як на інструмент розвитку людського капіталу через освітні програми, медичні та соціальні послуги в контексті соціально-економічного розвитку. Вчені також звертають увагу на необхідність адаптації інвестиційної політики до міжнародних стандартів та інтеграції в світову економіку, на необхідність інвестування у розвиток цифрових навичок населення та створення умов для доступу до цифрових технологій у віддалених регіонах. У публікаціях таких науковців, як В. Антонюк, Л. Гриценко, Я. Жаліло, В. Куценко, А. Мойсіяха, О. Москаленко, Л. Шевчукта ін. здійснюється вивчення ефективності державних інвестицій у людський капітал, особливо в умовах глобалізації та цифровізації економіки.

Однак, незважаючи на значну кількість досліджень у сфері інвестиційної політики, залишається недостатньо уваги до її впливу на розвиток людського капіталу в умовах швидких економічних трансформацій та глобальних змін. Зокрема, існує потреба у всебічному аналізі впливу державних інвестицій на формування та розвиток людського капіталу, дослідженні механізмів, через які інвестиції можуть підвищувати кваліфікацію, навички та продуктивність робочої сили, а також створювати умови для зростання соціальних і економічних показників.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Мета статті - дослідження ролі державної інвестиційної політики у формуванні людського капіталу на основі аналізу її основних напрямів, інструментів та впливу на суспільний розвиток.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Людський капітал є ключовим чинником економічного зростання, соціального розвитку та конкурентоспроможності держави, оскільки саме він формує основу для сталого розвитку суспільства, забезпечуючи його адаптивність до глобальних викликів та змін. Крім того, високий рівень людського капіталу сприяє підвищенню продуктивності праці, створенню інноваційних рішень та покращенню якості життя населення, тому формування та розвиток людського капіталу неможливі без активного втручання держави, яка повинна забезпечувати ефективну інституційну підтримку.

На макроекономічному рівні управління процесом формування та використання людського капіталу має здійснюватися державними органами. Державна політика повинна бути спрямована на вирішення таких ключових завдань, як: зростання ВВП і доходів домогосподарств; поліпшення демографічної ситуації та зміцнення здоров'я населення; підвищення якості освіти та рівня підготовки випускників; удосконалення мережі закладів вищої освіти та системи професійного навчання, включно з підготовкою, перепідготовкою та підвищенням кваліфікації тощо [1].

Державна інвестиційна політика – це комплекс заходів, спрямованих на забезпечення раціонального розподілу та ефективного використання державних ресурсів у стратегічно важливих сферах економіки. Основна мета такої політики – стимулювання довгострокового економічного зростання, створення робочих місць та покращення якості життя населення.

Досліджуючи сутність державної інвестиційної політики, варто враховувати, що вона є частиною економічної політики країни, спрямованої на регулювання інвестиційних процесів. У цьому контексті можна навести таке визначення: державна інвестиційна політика – це складова економічної політики, яка реалізується через формування структури та обсягів інвестицій, визначення напрямків їх використання та джерел отримання інвестиційних ресурсів [2].

Враховуючи специфіку сучасного розвитку інвестиційних процесів, погоджуємося з уточненим визначенням поняття «державна інвестиційна політика» як комплексу заходів, спрямованих на визначення обсягів, структури та основних напрямів інвестування ресурсів у різних формах (фізичних, фінансових, матеріальних, нематеріальних, інтелектуальних) з метою забезпечення швидкого економічного розвитку. Політика орієнтована на концентрацію ресурсів у пріоритетних проектах, які сприяють підвищенню ефективності виробництва, збалансованості економіки, максимізації приросту продукції та доходу на одиницю витрат. Вона також має на меті створення соціального середовища, що відповідає потребам

суспільства в якісному житті та дотриманні соціальних стандартів з урахуванням інтересів майбутніх поколінь [3].

Державна інвестиційна політика в людський капітал спрямована на стимулювання розвитку людських ресурсів, що є основою для сталого економічного зростання. Вона включає інвестування в освіту, охорону здоров'я, професійну підготовку та соціальний захист, з метою підвищення кваліфікації та продуктивності праці. Основним завданням є створення умов для реалізації потенціалу громадян, забезпечення їх конкурентоспроможності на ринку праці та забезпечення високої якості життя.

Головним пріоритетом державної інвестиційної політики має бути створення сприятливого економіко-правового середовища для підприємництва та інвестиційного клімату. Це базова ринкова умова для розвитку бізнесу, залучення інвестицій та забезпечення здатності національної чи регіональної економіки акумулювати інвестиційні ресурси. Виходячи з цього, визначаються пріоритети державної політики, які переважно стосуються розподілу та використання інвестицій. Зокрема, це стимулювання розвитку окремих секторів економіки, територій, видів діяльності та галузей; розширення виробничих потужностей і забезпечення зростання виробництва та споживання; підвищення конкурентоспроможності стратегічних підприємств через інноваційний і технологічний розвиток; збереження й ефективне використання людського капіталу; поліпшення якості життя; а також діджиталізація та технологічна модернізація усіх сфер суспільного життя [4].

Для реалізації інвестиційної політики держава використовує різні інструменти, зокрема:

- Бюджетне фінансування: прямі державні інвестиції у стратегічно важливі проекти.
- Податкові стимули: надання податкових пільг компаніям, які вкладають кошти у розвиток людського капіталу.
- Державні гарантії: забезпечення фінансової стабільності інвесторам у соціальній сфері.
- Публічно-приватне партнерство: залучення приватного капіталу до реалізації проектів у сфері освіти, охорони здоров'я та інновацій.

Погоджуємося з думкою Подра О.П., що окрім цих напрямів, важливим є ще один аспект – формування ринкової інфраструктури, яка має інвестиційну основу для створення людського капіталу та забезпечення інвестиційного ефекту. До таких суб'єктів належать недержавні пенсійні фонди, накопичувальні фонди, страхові компанії, рекрутингові агенції та фінансово-кредитні установи, оскільки їхній розвиток відкриває нові можливості й інструменти для інвестування в людський капітал в умовах інформаційного суспільства [5].

Використовуючи вказані вище інвестиційні інструменти ефективна державна інвестиційна політика сприяє:

1. Зростанню продуктивності праці: освічені та здорові працівники здатні створювати більш високу додану вартість.
2. Соціальній мобільності: доступ до якісної освіти та медицини дає змогу громадянам реалізувати свій потенціал, незалежно від соціального статусу.
3. Скороченню нерівності: інвестиції у соціальні послуги зменшують розрив між багатими та бідними верствами населення.
4. Інноваційному розвитку: підтримка науки та технологій створює умови для переходу до економіки знань.

Ключовим аспектом інноваційної трансформації національної економіки є визначення джерел фінансування для координації та стимулювання інноваційної діяльності всіх учасників цього процесу, зокрема інвесторів і виробників продукції для внутрішнього та зовнішнього ринків. Інвестиційна політика, яка спрямована на визначення пріоритетів бюджетних видатків та оптимізацію фінансування інноваційних проектів за рахунок державних і місцевих бюджетів, сприятиме підвищенню ефективності використання бюджетних коштів, стимулюванню виробничих процесів, а також створить міцну основу для розвитку реального сектору економіки, забезпечуючи фінансову стабільність України [6].

Сучасна система розвитку людського капіталу здебільшого базується на витратній моделі, яка не враховує інвестиційного ефекту та традиційно включає три основні джерела фінансування:

1. Державні витрати на формування та розвиток людського капіталу, що охоплюють видатки на народження дитини, освіту, охорону здоров'я, наукові дослідження, соціальний і культурний розвиток, а також створення та вдосконалення нормативно-правової бази.
2. Фінансові ресурси підприємств, спрямовані на розвиток людського капіталу, включаючи витрати на освіту, охорону здоров'я, дослідження і розробки, оплату праці, стимулювання та мотивацію працівників.
3. Витрати домогосподарств на розвиток людського капіталу, зокрема приватне фінансування освіти та виховання, наукових досліджень, страхування життя і здоров'я, а також охорону здоров'я та профілактичні заходи [5].

На нашу думку, оскільки формування людського капіталу є ключовим фактором забезпечення стійкого економічного розвитку суспільства, тому людський капітал, що включає знання, навички, досвід, здоров'я та мотивацію працівників, потребує значних інвестицій та диверсифікації джерел інвестування.

Визначення джерел таких інвестицій є важливим завданням для урядів, бізнесу та міжнародних організацій (рис. 1):

1. Державні інвестиції. Держава є одним із основних джерел фінансування формування людського капіталу, оскільки вона інвестує в освітню систему, охорону здоров'я, програми професійної підготовки та соціального забезпечення. Освіта є ключовою складовою людського капіталу, тому державні витрати на початкову, середню та вищу освіту мають стратегічне значення. Крім того, державні програми, спрямовані на підвищення рівня кваліфікації дорослого населення, також сприяють збільшенню продуктивності праці.

2. Приватний сектор. Приватний сектор також відіграє значну роль у фінансуванні формування людського капіталу: компанії інвестують у навчання та розвиток своїх працівників через корпоративні тренінги, стажування та програми підвищення кваліфікації. Інвестиції в людський капітал, в свою чергу, дозволяють бізнесу підвищувати конкурентоспроможність та адаптуватися до швидких змін на ринку.

3. Домогосподарства. Домогосподарства поряд з іншими джерелами також посідають провідне місце, оскільки батьки фінансують освіту своїх дітей, оплачують додаткові заняття, курси та репетиторів. Інвестиції у здоров'я через оплату медичних послуг та здоровий спосіб життя також сприяють підвищенню якості людського капіталу.

4. Міжнародні організації та програми підтримки. Міжнародні організації, такі як Світовий банк, МВФ та ЮНІСЕФ, часто підтримують проекти, спрямовані на розвиток людського капіталу: це можуть бути програми з покращення доступу до освіти, боротьби з бідністю, підвищення рівня медичних послуг та сприяння соціальній інтеграції.

5. Інноваційні джерела інвестицій. Останнім часом зростає значення інноваційних джерел фінансування, таких як краудфандинг, соціальні підприємства та інші. Ці механізми дозволяють залучати кошти на проекти, що сприяють розвитку людського капіталу, зокрема у сфері освіти та охорони здоров'я.

Рис. 1. Джерела інвестицій формування людського капіталу

Примітка: власна розробка автора

Як зазначають науковці [7], інвестиції в людський капітал мають низку специфічних особливостей, які вирізняють їх серед інших типів інвестицій. Зокрема:

- Ефективність таких інвестицій залежить від терміну їх використання, тобто від періоду, що залишається до завершення працездатного віку людини.
- У порівнянні з іншими формами капіталу, вкладення в людський капітал, за оцінками багатьох економістів, є найбільш вигідними як для окремої особи, так і для суспільства загалом.
- Характер, обсяги та форми інвестування в людину визначаються історичними, національними, культурними особливостями, традиціями суспільства та менталітетом народу.
- Людський капітал має специфічні аспекти фізичного та морального зношування.
- Інвестиційний період фізичного капіталу зазвичай становить 1,5–2 роки, що значно коротше в порівнянні з людським капіталом.
- Віддача від людського капіталу залежить від волі самої людини, її інтересів, відповідальності, зацікавленості, світогляду та рівня культури, включаючи економічну культуру.
- Вкладення в людський капітал забезпечують значний за масштабами, тривалий за часом та інтегральний за природою економічний і соціальний ефекти.
- Не всі інвестиції в людину можна вважати економічно обґрунтованими чи суспільно корисними, наприклад, витрати на навчання кримінальної діяльності або розвиток антисоціальних рис характеру.

Механізм впливу державної інвестиційної політики на формування людського капіталу базується на комплексі заходів, спрямованих на створення умов для розвитку, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та професійної підготовки громадян. Цей механізм включає наступні ключові аспекти (рис. 2):

Рис. 2. Механізм впливу державної інвестиційної політики на формування людського капіталу

Примітка: власна розробка автора

Однак, в умовах воєнного стану можливість держави інвестувати в економіку країни залежатиме від стану бюджету та обсягів міжнародної фінансової допомоги. У сферах, що не стосуються оборони, пріоритет надаватиметься відновленню критичної інфраструктури та програмам компенсації втрат для громадян. Ці можливості визначатимуться рівнем зовнішньої фінансової підтримки України, оскільки власні податкові надходження переважно спрямовуватимуться на оборону та посилення оборонно-промислового потенціалу. Таким чином, наповненість державного бюджету стає ключовим фактором для фінансування проєктів, спрямованих на зміцнення обороноздатності (розвиток оборонно-промислового комплексу, будівництво військових об'єктів, фортифікаційних споруд та транспортної інфраструктури). Водночас недостатність коштів для покриття запланованих видатків залишається однією з основних загроз для інвестиційного потенціалу країни [8].

На нашу думку, напрями формування державної інвестиційної політики як складової механізму формування людського капіталу в умовах воєнного стану залежать від здатності держави адаптувати інструменти інвестування до нових викликів. До першочергових завдань належить залучення зовнішньої фінансової допомоги та підвищення ефективності використання наявних ресурсів – це можливо шляхом оптимізації бюджетного процесу, створення сприятливих умов для публічно-приватного партнерства та стимулювання інноваційних проєктів, які сприяють розвитку людського потенціалу.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Державна інвестиційна політика є важливим інструментом формування людського капіталу, оскільки вона забезпечує фінансову підтримку ключових секторів, що впливають на якість життя та економічний розвиток. У сучасних умовах ефективність цієї політики визначається здатністю держави мобілізувати ресурси, залучати приватний капітал та впроваджувати інноваційні підходи до управління з урахуванням того, що інвестиції в людський капітал мають довгостроковий ефект, оскільки вони забезпечують не лише поточний добробут, але й підґрунтя для розвитку майбутніх поколінь. В умовах глобальної конкуренції країни, які успішно інвестують у людський капітал, здобувають значні переваги, зміцнюючи свої позиції на світовій арені. Таким чином, формування людського капіталу має стати пріоритетом державної політики, спрямованої на створення суспільства знань та інноваційної економіки.

Література

1. Шульга О.А. Державне управління розвитком людського капіталу у сучасних умовах. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск 57/2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3245>
2. Марцін В. Удосконалення державного регулювання інвестиційної діяльності в економіці України. *Актуальні проблеми економіки*. 2007. № 5 (71). С. 52–53.
3. Гриценко Л.Л. Державна інвестиційна політика: сутність, цілі та завдання. URL: [https://kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat_20_1/15.pdf](https://kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat_20_1/15.pdf)

4. Бойко Р.В. Концепційні характеристики інвестиційної політики розвитку регіональної економіки. *Академічні візії*. 2022. №14. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/963>
5. Подра О.П. Розробка механізму інвестиційного відтворення людського капіталу інформаційного суспільства. *Соціально-правові студії*. 2019. Випуск 3 (5). С. 58-66.
6. Яловий Г.К. Теорія людського капіталу як методологія формування інноваційної системи. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2015. № 12. С. 20-28. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/d536f3c1-aae1-49dd-b967-ba6c589b1575/content>
7. Тимошенко Л. М. Людський розвиток: навч. посіб. / Л. М. Тимошенко, С. Е. Сардак, О. В. Більська. – Д.: Вид-во ДНУ, 2010. – 107 с. URL: <https://philarchive.org/archive/SAR-128>.
8. Економічна безпека України в умовах довготривалої війни. Експертно-аналітична доповідь. К.: НІСД, 2024 – 71 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-05/ad_ekonombezpeka_2024_220524.pdf

References

1. Shulha, O. A. (2023). Derzhavne upravlinnya rozvytkom lyudskogo kapitalu u suchasnykh umovakh. *Ekonomika ta suspil'stvo*, 57/2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3245>
2. Martsyn, V. (2007). Udoshkonalennya derzhavnogo rehulyuvannya investytsiynoy diyal'nosti v ekonomitsi Ukrainy. *Aktual'ni problemy ekonomiky*, 5 (71), 52–53.
3. Hrytsenko, L. L. (n.d.). Derzhavna investytsiyna polityka: sut'nist', tsili ta zavdannya. URL: [https://kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat_20_1/15.pdf](https://kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat_20_1/15.pdf)
4. Boyko, R. V. (2022). Kontseptsijni kharakterystyky investytsiynoy polityky rozvytku rehional'noyi ekonomiky. *Akademichni viziyyi*, 14. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/963>
5. Podra, O. P. (2019). Rozrobka mekhanizmu investytsiynogo vidtvorennya lyudskogo kapitalu informatsiynogo suspil'stva. *Sotsial'no-pravovi studiyi*, 3 (5), 58–66.
6. Yalovyy, H. K. (2015). Teoriya lyudskogo kapitalu yak metodolohiya formuvannya innovatsiynoy systemy. *Ekonomichnyy visnyk NTUU "KPI"*, 12, 20–28. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/d536f3c1-aae1-49dd-b967-ba6c589b1575/content>
7. Tymoshenko, L. M., Sardak, S. E., & Bilska, O. V. (2010). *Lyudskyy rozvytok: navch. posib.* D.: Vyd-vo DNU.
8. *Ekonomichna bezpeka Ukrainy v umovakh dovhotryvaloy viyny. Ekspertno-analitychna dopovid'*. K.: NISD, 2024, 71 s. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-05/ad_ekonombezpeka_2024_220524.pdf